De Levende Natuur 88 (5):218-224 (1987)

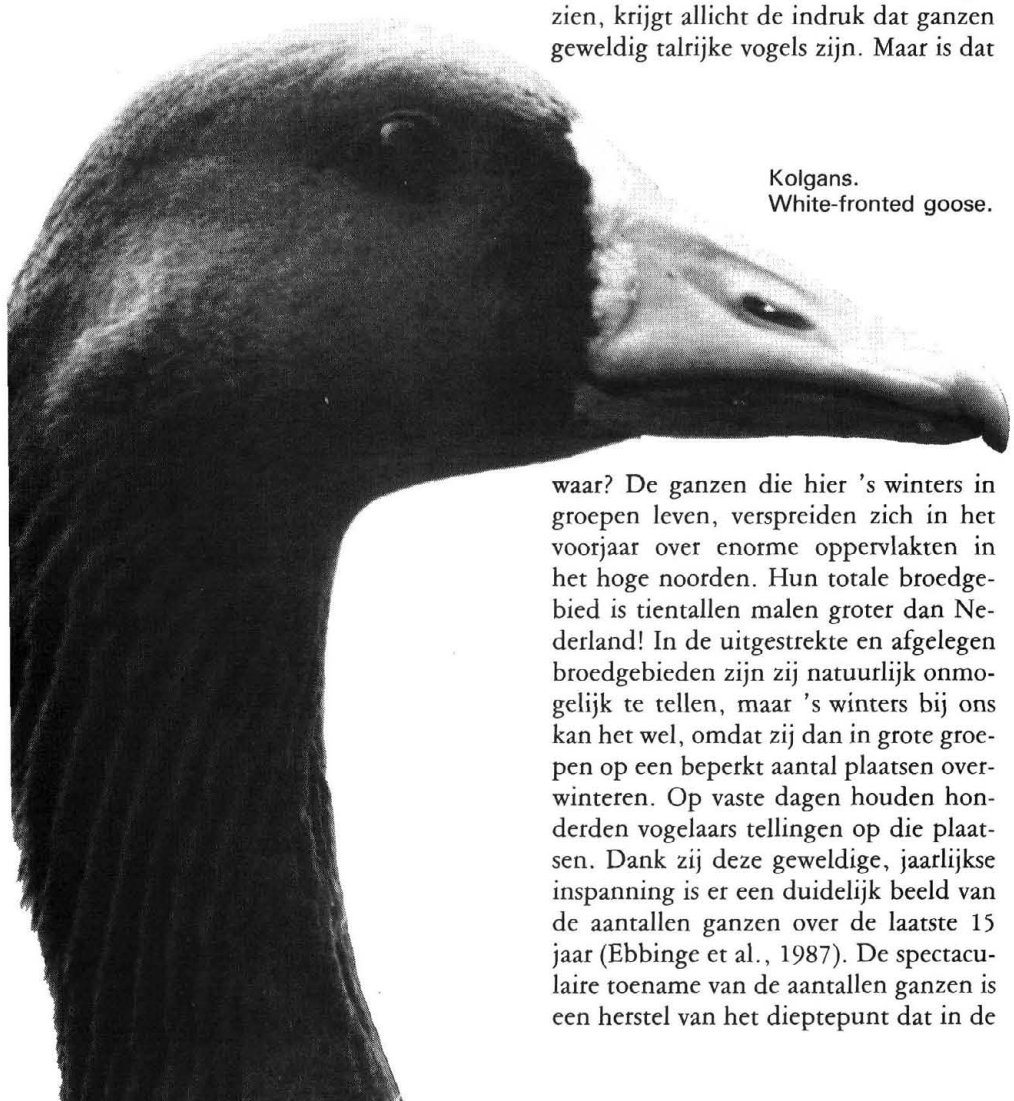
Een warm onthaal voor reizigers uit het koude noorden

E. R. Osieck
& C. N. de Vries

Nederland is vol: vol met mensen, auto's en varkens. Toch zijn er nergens zoveel ganzen te zien als juist in Nederland. Dat is een voorrecht, maar het schept ook verplichtingen. In dit artikel wordt geschetst wat er moet gebeuren om de ganzen ook in de toekomst ruimte te blijven bieden in ons volle land.

Ganzen zijn fascinerende vogels. Altijd levend op de grens van sneeuw en ijs doorkruisen zij ons werelddeel, niet gehinderd door politieke grenzen. Het zien van de deinende linies tegen een strakblauwe vrieslucht hoort bij de Nederlandse winter, net als het geluid van de gakkende groepen die zich 's nachts boven onze hoofden naar onbekende oorden spoeden. Niet overal in Europa zijn ganzen zo onlosmakelijk verbonden met de winter. In feite kan men nergens zoveel ganzen zo goed zien als juist in ons land.

Wie de grote groepen in Friesland of in het Deltagebied wel eens heeft gezien, krijgt allicht de indruk dat ganzen geweldig talrijke vogels zijn. Maar is dat waar? De ganzen die hier 's winters in groepen leven, verspreiden zich in het voorjaar over enorme oppervlakten in het hoge noorden. Hun totale broedgebied is tientallen malen groter dan Nederland! In de uitgestrekte en afgelegen broedgebieden zijn zij natuurlijk onmogelijk te tellen, maar 's winters bij ons kan het wel, omdat zij dan in grote groepen op een beperkt aantal plaatsen overwinteren. Op vaste dagen houden honderden vogelaars tellingen op die plaatsen. Dank zij deze geweldige, jaarlijkse inspanning is er een duidelijk beeld van de aantallen ganzen over de laatste 15 jaar (Ebbinge et al., 1987). De spectaculaire toename van de aantallen ganzen is een herstel van het dieptepunt dat in de jaren vijftig en zestig was bereikt. Nu komen vanuit Scandinavië, Rusland en Siberië in de herfst ongeveer 800.000 ganzen in West-Europa overwinteren, waarvan meer dan de helft binnen onze grenzen. Wie zich realiseert dat een grote groep ganzen in een Fries weiland een belangrijk deel van de ganzen van Europa uitmaakt, denkt misschien toch wat anders over de stelling dat er zo ontzettend veel ganzen zijn.

Kolgans.
White-fronted goose.

De grote groepen van deze prachtige wilde vogels vervullen velen met enthousiasme; bijna iedereen hoort of ziet hen 's winters wel eens overvliegen. Duizenden vogelaars trotseren de kou om te genieten van de ganzen. Maar ook laaien elke winter de emoties weer hoog op over landbouwschade en jacht. Een belangrijke oorzaak hiervan is dat er nauwelijks sprake is van een specifiek beleid op dit gebied. Het louter uitkeren van schadevergoedingen en schieten is voor de landbouw noch voor de natuurbescherming een bevredigende oplossing. De overheid neemt bij het ganzenbeheer een afwachtende, weinig stimulerende houding aan, die niet resulteert in een beleid dat past bij de internationale verantwoordelijkheid in deze. Het wordt vaak vanzelfsprekend geacht dat Tanzania zuinig moet zijn op de neushoorn en de Seychellen op de zeevogelkolonies. Welnu, des te vanzelfsprekender zou het moeten zijn dat een welvarend land als Nederland zuinig is op een van haar natuurlijke schatten: de ganzen. Nederland vervult een vitale functie voor bijna een derde van de ganzen in Europa en dat legt een zware verantwoordelijkheid voor hun voortbestaan in onze handen. Dit artikel gaat in op het beleid zoals dat volgens Vogelbescherming en Natuurmonumenten zou moeten worden gevoerd.

Voedselkeuze en schade

Ganzen leven voornamelijk van plantaardig voedsel dat grazend (bladeren en bloeiaren van grassen en kruiden) of wroetend (wortels, wortelknollen) wordt verzameld (Ebbinge, 1983). Alle zes soorten ganzen die talrijk in ons land pleisteren, zijn voor hun voedsel deels of geheel aangewezen op landbouwgronden. Alleen de Grauwe gans *(Anser anser)* en de Rotgans *(Branta bernicla)* foerageren in sommige maanden in belangrijke mate in natuurgebieden (tabel 1). Rietgans *(A. fabalis)*, Kleine rietgans *(A. brachyrhynchus)* en Kolgans *(A. albi-*

De Levende Natuur 88 (5):218-224 (1987)

frons) zijn geheel afhankelijk van landbouwgronden. De Brandgans *(B. leucopsis)* is hierop ook sterk aangewezen, maar deze vinden wij ook op kwelders. De afhankelijkheid van landbouwgronden vindt zijn oorzaak in het verloren gaan (of in agrarisch gebruik nemen) van veel van de natuurlijke graslanden, waar ganzen oorspronkelijk voor hun overwintering in Europa op waren aangewezen (kwelders, riviergraslanden, steppen). De bezochte landbouwgronden zijn grasland, akkers met landbouwgewassen (meest wintergraan) en akkers met oogstafval. Oogstafval in de vorm van aardappels en bieten die achtergebleven zijn op pas-geoogste akkers, wordt gegeten door Rietgans en Grauwe gans, die met hun zware snavels in staat zijn harde plantedelen te eten. Alle soorten maken in meer of mindere mate gebruik van grasland. De Kleine rietgans is de enige gans die uitsluitend op grasland foerageert (althans in ons land).

Terreinkeuze	Riet	Klri	Grga	Kolg	Brag	Rotg
Wad/kwelders						
okt-nov	–	–	–	–	+	+
april-mei	–	–	–	–	+	+ +
Moerasgebied	–	–	+ +	–	–	–
Agr. grasland						
okt-nov	–	+ +	+	+	+ +	+
dec-feb	+ +	+ +	+	+ +	+ +	+ +
mrt-apr *	–	–	+ +	+	+	+ +
Wintergraan						
dec-feb	+	–	+	+	–	+
mrt	–	–	+	?	+	–
Oogstafval						
okt-jan	+ +	–	+ +	–	–	–

Tabel 1. Terreingebruik van de zes soorten ganzen in Nederland (driedelige schaal: — weinig of niet, + + zwaartepunt aantallen).
Habitat choice (salting, marsh, pasture, cereals, waste crops) of the six species of geese in The Netherlands (scale: — not/or small numbers to + + concentrations).
Riet = Rietgans, Bean goose; Klri = Kleine rietgans, Pink-footed goose; Grga = Grauwe gans, Greylag goose; Kolg = Kolgans, White-fronted goose; Brag = Brandgans, Barnacle goose; Rotg = Rotgans, Brentgoose.
*) Rotgans tot in mei

De schade die de landbouw van de begrazing door ganzen ondervindt, laat zich alleen in getallen uitdrukken aan de hand van de door het Jachtfonds uitgekeerde tegemoetkomingen in geleden schade. In 1974 werd voor de eerste maal een uitkering gedaan voor ganzenschade bij Piaam (in totaal *f* 5000). Het ging om een zestal bedrijven met gronden binnen de afpalingsrechten van eendenkooien, waar een afschotvergunning werd geweigerd. Sindsdien is het totale bedrag aan schadevergoedingen opgelopen tot 1,7 miljoen in 1984 en 2,7 miljoen gulden in 1986 (inclusief uitgaven voor voorkoming en bestrijding van schade, onder meer op Texel). Deze schade betreft voor ruim de helft uitkeringen aan Friese veehouders. Hoewel deze sterke stijging samenvalt met een toename van de aantallen ganzen (c.q. verdubbeling in de periode 1975-84), is dit niet de enige oorzaak. Groot Bruinderink (1987) geeft aan dat steeds meer boeren bekend zijn geraakt met de mogelijkheid om geleden schade te verhalen en dat steeds meer wordt geboerd 'op het scherp van de snede', waardoor ganzen als een storende factor worden ervaren. Afgezien van financiële schade wekken ganzen ook een wisselende mate van ergernis op onder landbouwers. Men oefent het beroep uit om melk, vlees en gewassen te produceren en niet om ganzen te voeren. De uitkeringen door het Jachtfonds vormen voor de meeste boeren geen bevredigende regeling. Het is hoogstens een tegemoetkoming achteraf (eerder een gunst dan een recht) en bovendien wordt geen rekening gehouden met een verstoorde bedrijfsvoering.

De schadegevallen zijn onder te verdelen in vijf categorieën: (1) concurrentie met grazend vee in herfst en winter, (2) opbrengstverlies door winterbegrazing, (3) opbrengstverlies door begrazing in het voorjaar, (4) begrazing door overzomerende ganzen en (5) oogstderving door begrazing van akkerbouwgewassen.

In de herfst treedt concurrentie met grazend vee (vooral schapen) op door Rotganzen in het Waddengebied, door Brandganzen in NO-Friesland en door Kleine rietganzen en Grauwe ganzen in ZW-Friesland. In Friesland betrof deze categorie in 1985 ruim 10% van de uitgekeerde ganzenschade.

Het opbrengstverlies door winterbegrazing betreft het leeuwedeel van de totale uitgekeerde schade. Het gaat hierbij voornamelijk om Kleine rietgans, Kolgans en Brandgans. Uit onderzoek van Groot Bruinderink (1987) is gebleken dat deze opbrengstderving is terug te voeren op een vertraging van de grasgroei in het voorjaar van enkele dagen tot een week. Na een koude winter is het opbrengstverlies kleiner dan na een zachte winter; afhankelijk van de winterse omstandigheden varieert de gemiddelde schade van ongeveer *f* 100 tot *f* 300 per hectare. Gevolgen voor de tweede snede of andere schadelijke effecten werden niet gevonden.

Opbrengstverlies door begrazing in het voorjaar betreft vooral Rotganzen, die tot eind mei in het Waddengebied blijven pleisteren. Met name in koude, droge voorjaren komt de groei van de kweldervegetatie pas laat op gang, waardoor grote aantallen tot in mei zijn aangewezen op cultuurgrasland (Ebbinge, 1985). De uitgekeerde schade bedraagt ongeveer 10% van het landelijke totaalbedrag. In het westen van Friesland kunnen ook Grauwe ganzen in het voorjaar problemen opleveren. Naar de precieze omvang van schade door voorjaarsbegrazing is nog geen onderzoek verricht.

Op een aantal plaatsen veroorzaken Grauwe ganzen in de zomermaanden problemen door begrazing van graslanden rond moerasgebieden waar deze vogels broeden. De indruk bestaat dat het hierbij merendeels om uitgezette vogels en hun nakomelingen gaat (ZO-Friesland en ZW-Nederland). In Friesland is de groei van de populatie afgeremd door het schudden van eieren, terwijl tegenwoordig ook vossen het nestsucces beperken (Ebbinge, 1985).

Schadeklachten door begrazing van akkerbouwgewassen betreffen hoofdzakelijk Kolganzen en Grauwe ganzen (Flevoland, Deltagebied), Brandganzen (Groningen) en Rotganzen (Zeeland). Schade is vooral ernstig bij ganzenbezoek op drassig land (onder meer bij opdooi). Het gaat hierbij vooral om winter-

De Levende Natuur 88 (5):218-224 (1987)

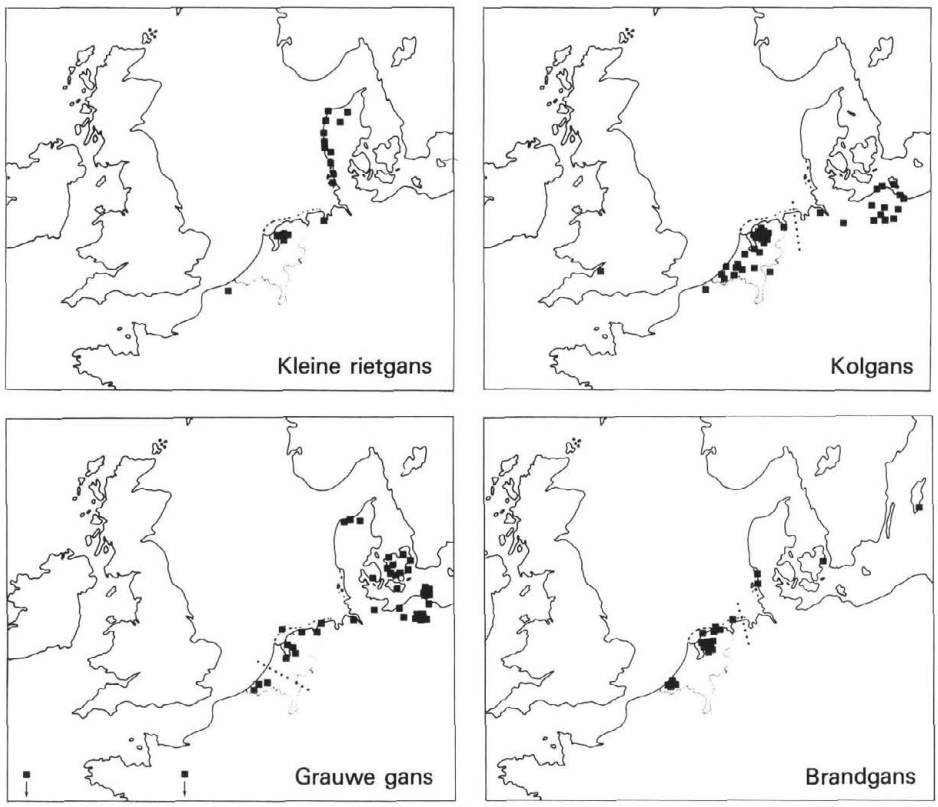

Fig. 1. Verspreiding van concentraties in herfst en winter van de Oostzee/Noordzee-populatie van Kleine rietgans, Grauwe gans, Kolgans en Brandgans in NW-Europa (zonder Schotland en Ierland). De stippellijn geeft de noordgrens (Grauwe gans) of oostgrens (Kolgans, Brandgans) van de januari-verspreiding aan. De kaartjes laten zien dat Kolgans en Brandgans 's winters vrijwel geheel op ons land zijn aangewezen en Kleine rietgans in belangrijke mate.

Distribution of autumn and winter concentrations of Baltic/North Sea population of Pink-footed goose, Greylag goose, White-fronted goose, and Barnacle goose in NW-Europe (excluding Scotland and Ireland). The dotted line indicates the northern limit (Greylag goose) or eastern limit (White-fronted goose, Barnacle goose) of the January distribution. The maps show that White-fronted geese and Barnacle geese of the populations concerned winter mainly in The Netherlands; Pink-footed geese do so to a large extent.

tarwe en wintergerst; daarnaast karwij, graszaadculturen, erwten en bonen. Rietganzen zijn op dergelijke akkers vaak op zoek naar achtergebleven oogstresten. De schadebedragen kunnen behoorlijk oplopen (tot *f* 1500 per ha). In de periode 1981-85 was het uitgekeerde bedrag aan schadevergoedingen 10-30% van het landelijke totaal inzake ganzenschade (exclusief Flevoland, Groot Bruinderink, 1987). Onderzoekresultaten geven een eenduidig antwoord in hoeverre en onder welke omstandigheden er sprake is van oogstderving (zie voor overzicht Schilperoord, 1986).

Jachtwet

In Nederland vallen alle soorten ganzen onder de werking van de Jachtwet. Deze wet omvat een reeks van bepalingen met betrekking tot de uitoefening van de jacht en een aantal verbodsbepalingen ter bescherming van het wild. De ganzenjacht is alleen geopend op Rietgans, Kolgans en Grauwe gans en wel van 1 september tot en met 31 januari, tussen een half uur vóór zonsopgang en 10.00 uur. Op Kleine rietgans (sinds 1977), Rotgans en Brandgans (beide sinds 1950) is de jacht het gehele jaar gesloten. De jacht is uitsluitend mogelijk met gebruikmaking van het geweer; de vangst met netten is sinds 1978 nog slechts mogelijk met een speciale vergunning. Wel is het toegestaan om bij de geweerjacht gebruik te maken van lokvogels en lokinstrumenten (met uitzondering van mechanische en/of elektrische lokinstrumenten zoals bandrecorders).

De jachthouder is in beginsel verantwoordelijk voor de voorkoming en bestrijding van wildschade. In de gesloten tijd (of voor soorten waarop de jacht het gehele jaar is gesloten) kan de jachthouder daartoe een vergunning als bedoeld in artikel 53 van de Jachtwet verkrijgen. Daar ganzen slechts in beperkte mate mogen worden bejaagd (september-januari, 10-uursregeling) worden zij in de praktijk van de schaderegeling als onbejaagbaar beschouwd. Voor ganzen worden geen vergunningen (artikel 53) verleend; een uitzondering hierop vormen de vergunningen die enkele jaren voor de bestrijding van schade door Rotganzen zijn verleend op Texel en Terschelling. Deze beleidslijn betekent dat tegemoetkomingen in geleden ganzenschade niet uit de jaarlijkse bijdrage van jachtaktehouders aan het Jachtfonds, maar ten laste van het Rijk komen (uitbetaling vindt wel plaats via het Jachtfonds).

Internationale verplichtingen

Er zijn een aantal internationale regelingen die van belang zijn voor de bescherming van vogels. Hiervan zijn met name de Vogelrichtlijn van de Europese Gemeenschap (EG), de Wetlands-Conventie en de Conventie van Bonn van betekenis voor de bescherming en het beheer van wilde ganzen. De Conventie van Bern (Verdrag inzake het behoud van wilde dieren en planten en hun natuurlijk leefmilieu in Europa) is in dit opzicht van minder belang, daar deze voor vogels grotendeels parallel loopt met de Vogelrichtlijn en minder rechtsgevolgen met zich meebrengt dan een EG-richtlijn.

De Richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen inzake het behoud van de vogelstand dateert van 2 april 1979. Deze richtlijn omvat een reeks beschermingsbepalingen die iets uitgebreider zijn dan onze huidige wetgeving, maar waarop ook heel wat uitzonderingen mogelijk zijn. Een van deze uitzonderingen is de jacht, maar de Richtlijn bevat bepalingen die moeten garanderen dat de jacht geen bedreiging voor het voortbestaan van de betrokken soorten vormt. Naast bescherming van individuele vogels omvat de Richtlijn ook verplichtingen gericht op de bescherming, de instandhouding en het herstel van biotopen en leefgebieden. Daarbij wordt onder meer genoemd de instelling van beschermingszones, alsmede onderhoud en ruimtelijke orde-

De Levende Natuur 88 (5):218-224 (1987)

ning overeenkomstig de ecologische eisen van leefgebieden binnen en buiten deze beschermingszones. Bijzondere aandacht dient te worden besteed aan de bescherming van watergebieden en in het bijzonder aan de watergebieden van internationale betekenis. Dit is een duidelijke verwijzing naar de Wetlands-Conventie.

Voor watervogels, waaronder ganzen, is vooral de Wetlands-Conventie of de Overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als verblijfplaats voor watervogels, van groot belang. Het verdrag kent een aantal algemene bepalingen, die betrekking hebben op alle wetlands binnen het grondgebied van de verdragsluitende partij, waaronder het zoveel mogelijk bevorderen van een verstandig gebruik van wetlands en het stichten van natuurreservaten. Het meest bekende onderdeel van het verdrag is de bepaling voor het aanmelden voor opname in de Lijst van wetlands van internationale betekenis. Nederland bekrachtigde het verdrag in 1980 en heeft tot nu toe acht gebieden aangemeld (onder meer Waddenzee en Oosterschelde).

In de toekomst kan de in juni 1979 in Bonn tot stand gekomen en in november 1983 van kracht geworden Overeenkomst inzake het behoud van trekkende diersoorten van belang worden. Partijen erkennen het belang van bescherming van trekkende soorten en van gezamenlijke actie van landen gelegen in het verspreidingsgebied van een bepaalde trekkende soort, wanneer mogelijk en geschikt. De Conventie van Bonn voorziet in het afsluiten van 'agreements' tussen staten met betrekking tot een of meer trekkende diersoorten. In het kader van dit verdrag behoren hiertoe onder meer zwanen, ganzen en eenden (Anatidae). Deze agreements zijn gericht op bescherming en beheer van de broedgebieden van een soort of een groep van soorten in het noorden tot de overwinteringsgebieden in het zuiden, door het bewerkstelligen van samenwerking tussen landen langs deze trekweg. Op de eerste bijeenkomst van partijen in oktober 1985 is afgesproken dat een agreement wordt opgesteld met betrekking tot eenden en ganzen in het Westpalearctische gebied (Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten oostelijk tot Iran).

Jacht op ganzen

Ganzen worden meestal geschoten gedurende de ochtendtrek van de slaapplaatsen naar de voedselgebieden. Hierbij wordt vaak een hut of scherm als dekking gebruikt. Men kan daarbij afwachten tot de ganzen binnen schootsafstand (30 m) komen of de ganzen naar zich toe lokken door imitatie van het geluid of het gebruik van lokganzen. Het gebruik van levende lokkers verhoogt het succes aanzienlijk en maakt de jacht ook mogelijk wanneer de vogels hoog komen aanvliegen. Sinds het einde van de jaren zestig heeft dit middel sterk opgang gemaakt. Het is ontleend aan de ganzenvangst met netten, waarbij een lokstal bestaande uit 15-21 ganzen wordt gebruikt om de ganzen aan de grond te krijgen (Smit & Burgers, 1987). Bij de jacht op eenden en ganzen is het gebruik van levende lokkers een effectieve methode om overvliegende exemplaren binnen schootsafstand te brengen. Tegenwoordig worden bij de jacht soms lokstallen van 50 tot 100 ganzen gebruikt, hetgeen het niet nodig maakt losgelaten vogels direct terug te halen, waardoor men zijn kansen kan verhogen. Op geschikte plaatsen is het aldus mogelijk grote aantallen ganzen te schieten. In het seizoen 1985/86 werden in Friesland, NW-Overijssel, rond Bunschoten, in het gebied van de Grote Rivieren en in de Alblasserwaard naar schatting van Vogelbescherming te zamen 60.000 ganzen geschoten. In een brief van oktober 1986 aan de minister van Landbouw en Visserij maakt Vogelbescherming verder gewag van financiële en/of commerciële belangen die plaatselijk de kop opsteken, toenemende intensiteit van de ganzenjacht, toenemend aantal hutten waar deze jacht wordt beoefend en het aanschieten van veel ganzen.

Invallende Rotganzen, de Bol, Texel.
Brentgeese, landing on the island of Texel.

Th. Mulder

De Levende Natuur 88 (5):218-224 (1987)

Het gevolg van deze wijdverbreide en veelvuldige jachtactiviteiten is dat in de ochtenduren veel verstoring van de ganzen in de voedselgebieden plaatsheeft. Verstoring is, vooral wanneer dit langdurig en op grote schaal gebeurt, niet alleen voor de ganzen zelf nadelig, maar onder bepaalde omstandigheden ook voor de landbouw. Bij intensieve verstoring gaan de ganzen op zoek naar uitwijkmogelijkheden. In dergelijke gevallen is waargenomen dat Kolganzen, die bij voorkeur op grasland foerageren, uitweken naar schadegevoeliger gewassen dan gras (b.v. wintergraan). Dit wordt tevens in de hand gewerkt door het feit dat in het najaar ingezaaid bouwland zich minder leent voor hutjacht. Het zal duidelijk zijn dat de huidige praktijk van de ganzenjacht weinig heeft uit te staan met schadebestrijding. Dit kan alleen al worden afgeleid uit de methoden die worden aangewend (gebruik lokvogels, afschot 'op de trek'). Verder leidt verstoring ook tot extra foerageren teneinde het energieverlies door het extra vliegen te kunnen compenseren (Schilperoord, 1986).

De huidige Jachtwet legt een verdere uitbreiding van de ganzenjacht niets in de weg. Vogelbescherming heeft dan ook een dringend beroep op de minister van Landbouw en Visserij gedaan om paal en perk te stellen aan de huidige praktijken en om verdere escalatie te voorkomen. Uit het antwoord op Kamervragen van 28 januari 1987 blijkt dat ook de minister van mening is dat het gebruik van lokganzen en het meenemen van gastjagers plaatselijk tot zeer intensieve beschieting van de ganzen leidt. Naar de mening van de minister 'dient deze ongewenste ontwikkeling bij de jacht op ganzen met lokganzen een halt te worden toegeroepen' (Tweede Kamer 1986-1987, Aanhangsel Handelingen, pag. 937).

De meest effectieve manier om de ganzenjacht binnen de perken te houden is het gebruik van levende lokganzen te verbieden. Nederland neemt wat dit betreft overigens een uitzonderingspositie in. In de Verenigde Staten is het gebruik van levende lokvogels verboden 'as being unfair because they are so effective — thus creating ... an overharvest potential' (Linduska, 1972: 147). In Denemarken, Bondsrepubliek Duitsland, Groot-Brittannië en Frankrijk is het gebruik van levende lokkers evenmin toegestaan.

Naar een landelijk ganzenbeleid

Uit het voorafgaande komt de ganzenproblematiek naar voren: een land vol ganzen, internationale verantwoordelijkheid, intensieve jacht en veel landbouwschade. De landbouw klaagt, de particuliere natuurbescherming mort en wat doet de overheid? Ondanks het feit dat de Jachtraad sinds 1981 tot driemaal toe unaniem bij de minister van Landbouw en Visserij heeft gepleit voor een structurele aanpak van de problematiek, is er vanuit Den Haag weinig ondernomen. Desalniettemin zijn er toch wel enkele positieve ontwikkelingen te melden. Dank zij aankoop van Hoeve Zeeburg op Texel met 100 ha grasland door Staatsbosbeheer is er nu alternatieve voedselgelegenheid voor duizenden Rotganzen die op cultuurgrasland elders op het eiland niet welkom zijn (Spaans, 1987). Het Rijksinstituut voor Natuurbeheer bracht een rapport uit over het beheer van Rotganzen in het Waddengebied (Ebbinge & Boudewijn, 1984). Uitgebreid onderzoek (gefinancierd door het Jachtfonds) heeft klaarheid gebracht in de schade die overwinterende ganzen op cultuurgrasland veroorzaken (Groot Bruinderink, 1987). Tenslotte deed de minister van Landbouw en Visserij na aandrang uit de Tweede Kamer in februari 1987 de toezegging om voor het komende winterseizoen te komen met een beleidsnotitie over het ganzenbeheer. Deze notitie (aan de Tweede Kamer) zal moeten aangeven welke middelen het ministerie denkt te kunnen aanwenden om 'tot een zo goed en verantwoord mogelijke opvang van overwinterende en pleisterende ganzen' te komen. 'De internationale verantwoordelijkheid die Nederland mede op grond van de Conventie van Bonn heeft, zal daarin vooropstaan.' (Tweede Kamer, 1986-1987, Handelingen, UCV 45-25). Dit is een belangrijke ontwikkeling, want voor het eerst wordt het belang van een landelijk beleid erkend en ter discussie gesteld. Bovendien zullen de 'jachttechnische aspecten' van de ganzenjacht worden bezien onder meer wat betreft het gebruik van lokganzen.

Waaruit zou zo'n landelijk ganzenbeleid nu moeten bestaan? Natuurmonumenten en Vogelbescherming hebben daartoe in oktober 1986 een voorzet gegeven in het rapport 'Het beheer van wilde ganzen in Nederland' (Schilperoord, 1986). Het beleid dient gericht te zijn op een zo goed mogelijke opvang van de wilde ganzen, waarbij landbouwschade tot een aanvaardbaar niveau wordt teruggebracht. Het ganzenbeleid zou moeten bestaan uit de volgende elementen: (a) instelling van een systeem van opvanggebieden, (b) verjaging van ganzen van kwetsbare percelen in schadegevoelige perioden, (c) uitgebreide voorlichting en begeleiding, (d) vergoeding van desondanks geleden schade en (e) internationale samenwerking.

F. van Daalen

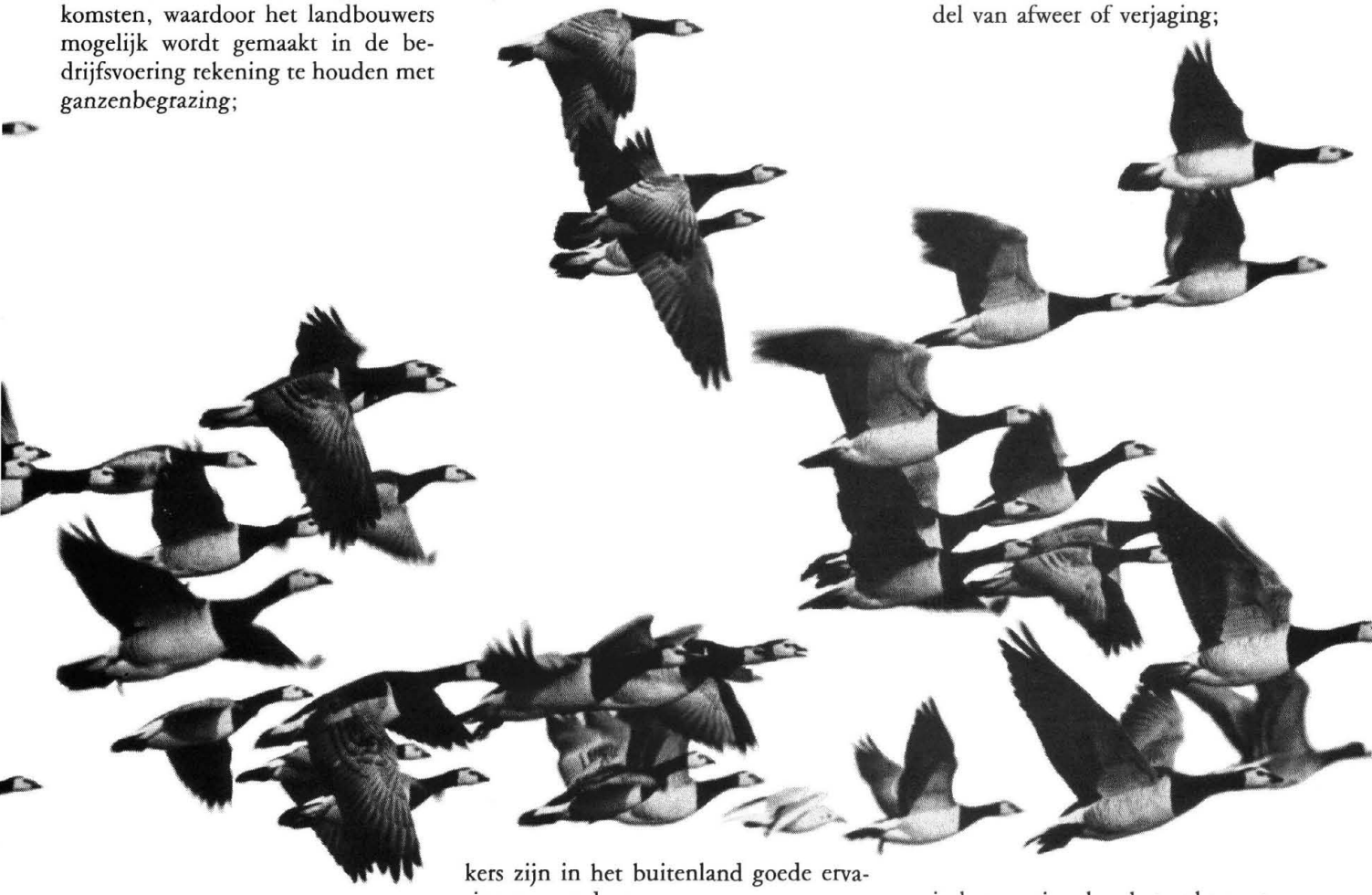
Brandganzen.
Barnacle geese.

Het eerste wat zal moeten gebeuren is de ontwikkeling van een systeem van opvanggebieden, waar de ganzen zonder bezwaar kunnen foerageren. Bedoeling hiervan is om de ganzen een alternatief te bieden voor het bezoeken van schadegevoelige percelen. In beginsel kunnen zowel natuurgebieden als agrarische gronden in aanmerking komen als opvanggebied. Uit een oogpunt van 'herkenbaarheid' voor ganzen (en mensen) lijkt een omvang van 100 ha voor een dergelijk opvanggebied wel het minimum. Voor de opvang komen met name gebieden in aanmerking die (1) reeds sterk bij ganzen in trek zijn, (2) liefst zo dicht mogelijk bij bestaande slaapplaatsen liggen, (3) rustig zijn gele-

De Levende Natuur 88 (5):218-224 (1987)

gen, (4) aansluiten bij bestaande jachtvrije gebieden en waar (5) kwetsbare akkergewassen nagenoeg ontbreken. Omvang en ligging dienen zodanig te zijn dat storing in de omgeving geen overwegende invloed heeft op de rust in het gebied. Voor het tot stand brengen van opvanggebieden zijn er de volgende mogelijkheden:

— het aangaan van gedoogovereenkomsten, waardoor het landbouwers mogelijk wordt gemaakt in de bedrijfsvoering rekening te houden met ganzenbegrazing;

— het afsluiten van beheersovereenkomsten in het kader van de Relatienota;
— het verwerven van gronden door overheid of particuliere natuurbeschermingsorganisaties en een beheer gericht op het verbeteren van de voedselsituatie voor ganzen;
— het inrichten van natuurgebieden en het verbeteren van de voedselsituatie in natuurgebieden voor zover dat niet onevenredig ten koste gaat van andere natuurwaarden.

Hierbij dient men te bedenken dat de mogelijkheden voor verwerving van gronden en inrichting van natuurgebieden nogal beperkt zijn. Landbouwgronden zullen daarom altijd de belangrijkste functie als voedselgebied moeten blijven vervullen! In de opvanggebieden dient nodeloze verontrusting te worden voorkomen, hetgeen onder meer betekent dat er in het ganzenseizoen niet wordt gejaagd. Waar mogelijk en wenselijk zou kunnen worden gestreefd naar verhoging van de draagkracht van het terrein door aangepaste bemesting, groenbemesting en het laten liggen van oogstafval. Met het inrichten van voerakkers zijn in het buitenland goede ervaringen opgedaan.

Het landelijke ganzenbeleid zal vooral het kader moeten scheppen waarbinnen op regionaal niveau in overleg met landbouw, jacht en natuurbescherming de ganzenopvang gestalte moet krijgen. Prioriteit dient daarbij te worden gegeven aan delen van het land waar de grootste knelpunten liggen (onder meer Waddengebied, Midden- en ZW-Friesland, Biesbosch, Zeeland). Voldoende aandacht dient besteed te worden aan voorlichting en begeleiding, niet alleen in en rond de opvanggebieden maar ook elders. Binnen de bedrijfsvoering liggen immers ook diverse mogelijkheden om met ganzenbezoek rekening te houden:

— percelen die het meest bij ganzen in trek zijn, zo laat mogelijk maaien of beweiden, maar wel voor de aankomst van de ganzen. Het beweiden of maaien van percelen dichtbij bebouwing kan worden uitgesteld tot de ganzen er zijn;
— laten liggen van oogstafval en/of toepassen van groenbemesting, waardoor nabijgelegen schadegevoelige gewassen gemakkelijker 'gansvrij' kunnen worden gehouden door middel van afweer of verjaging;
— in het voorjaar kan het opbrengstverlies (c.q. groeivertraging) ten gevolge van ganzenbegrazing worden verminderd of voorkomen door wat meer stikstof toe te dienen; het tijdstip van de stikstofgift is hierbij van groot belang (Groot Bruinderink, 1987).

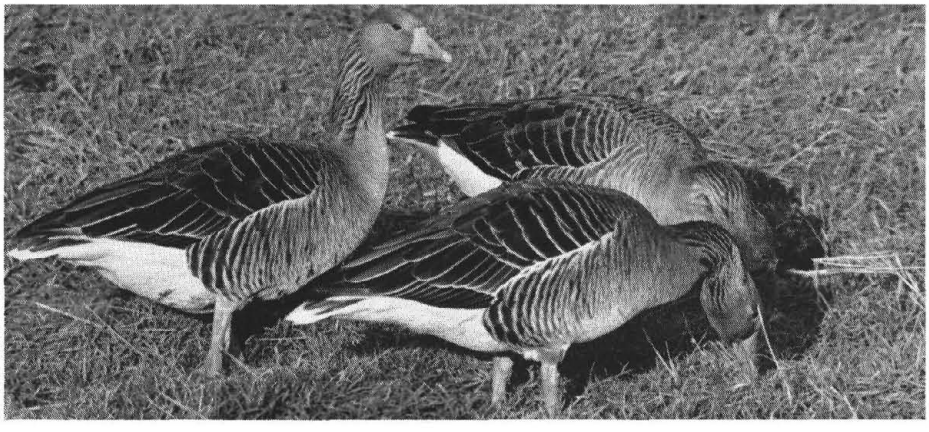
Momenteel is een wijziging van de Jachtwet in voorbereiding. Deze wetswijziging is onder meer noodzakelijk om uitvoering te geven aan internationale regelingen waaraan ons land is gehouden. Dit biedt de gelegenheid om het ganzenbeleid een vertaling in de wet te geven. Het instellen van opvanggebieden en het aangaan van gedoogovereenkomsten kunnen een juridische basis krijgen en ook de verjaging kan op deze wijze worden geregeld. Dit geldt niet alleen voor de soorten waarop de jacht is

De Levende Natuur 88 (5):218-224 (1987)

geopend, maar in het bijzonder voor Rotgans, Brandgans en Kleine rietgans, waar hoogstens met vergunning op mag worden geschoten. Het al of niet verlenen van deze vergunningen zal mede afhankelijk moeten zijn van het al dan niet aanwezig zijn van opvanggebieden in de omgeving. Slechts op deze wijze kan ons inziens ook een juridische vertaling plaatsvinden van de EG-Vogelrichtlijn in de Nederlandse wetgeving. De huidige Jachtwet is immers nog niet aangepast aan deze richtlijn, hetgeen de afgelopen jaren diverse malen tot uitdrukking werd gebracht middels schorsing of vernietiging door de afdeling Rechtspraak van de Raad van State van voor Rotganzen verleende afschotvergunningen.

Het bestaande systeem van schadevergoeding door het Jachtfonds dient te worden gehandhaafd, maar waar mogelijk verdient uitbetaling vooraf (middels beheers- of gedoogovereenkomsten) de voorkeur. Wel is het noodzakelijk dat nader onderzoek wordt verricht naar de invloed en mate van schade door ganzenbegrazing op wintergraan en de precieze schade veroorzaakt door Rotganzen in april en mei aan cultuurgrasland. Op termijn ware overigens te bezien of het wel redelijk is dat schade wordt vergoed aan kwetsbare gewassen die in traditionele ganzengebieden worden geteeld. Het zou moeten worden overwogen dat gewaskeuze mede afhankelijk moet worden gesteld van de aanwezigheid van schadeveroorzakende diersoorten.

Tenslotte dient bijzondere aandacht uit te gaan naar internationale samenwerking op het gebied van het ganzenbeheer. Daarbij moeten omringende landen ervan worden doordrongen dat ons land niet als enige verantwoordelijk is voor een goed beheer van de overwinterende ganzenpopulaties in NW-Europa. Het zal duidelijk zijn dat een nationaal ganzenbeleid aanzienlijk meer effect zal hebben als ook andere landen soortgelijke maatregelen nemen. In ieder geval moet worden voorkomen dat door het verloren gaan van voedselgebieden of door verstoring elders, de druk op Nederland nog verder toeneemt. Een voorbeeld is de voortdurende indijking van kwelders in Sleeswijk-Holstein, waardoor belangrijke natuurlijke voedselgronden van Rotganzen verloren gaan. Ook zijn er aanwijzingen dat de vroege komst van Kleine rietganzen in Friesland in de hand wordt gewerkt door verstoring door jacht in Denemarken (Madsen, 1987). De Conventie van Bonn zou een geschikt kader bieden voor internationaal overleg over bescherming en beheer van de ganzen in Noord-Europa.

J. van Osch RIN

Grauwe ganzen.
Greylag geese.

Literatuur

Ebbinge, B., 1985. Goose damage in The Netherlands. In: A. Rüger (ed.), Extent and control of goose damage to agricultural crops, p. 25-27. (Special publication 5) International Waterfowl Research Bureau, Slimbridge.

Ebbinge, B. S., 1983. Ganzen. In: Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Natuurbeheer in Nederland - Dieren, p. 74-93. Pudoc, Wageningen.

Ebbinge, B. S. & T. Boudewijn, 1984. Richtlijnen voor het beheer van Rotganzen in het Nederlandse Waddengebied. (Rapport 84/4) Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum.

Ebbinge, B. S., L. M. J. van den Bergh, A. M. M. van Haperen, C. M. Lok, J. Philippona, J. Rooth & A. Timmerman Azn, 1987. Verspreiding en aantalsontwikkeling van in Nederland pleisterende ganzen. De Levende Natuur 88: 162-178.

Groot Bruinderink, G. W. T. A., 1987. Wilde ganzen en cultuurgrasland in Nederland. (Proefschrift) Landbouwuniversiteit, Wageningen.

Linduska, J. P., 1972. Waterfowl utilization in the United States. Proceedings international conference on the conservation of wetlands and waterfowl, Ramsar, January-February 1971, p. 137-148. International Waterfowl Research Bureau, Slimbridge.

Madsen, J., 1987. Problemen rond ganzenschade in Denemarken. De Levende Natuur 88: 205-207.

Schilperoord, L. J., 1986. Het beheer van wilde ganzen in Nederland - aanzet voor een landelijke beheersvisie. Natuurmonumenten, 's-Graveland.

Smit, J. J. & J. Burgers, 1987. Vangst en herkomst van in Nederland overwinterende ganzen. De Levende Natuur 88: 179-185.

Spaans, B., 1987. Met de Texelse Rotganzen op reis. De Levende Natuur 88: 194-199.

Summary

A warm welcome to visitors from the cold

More than 50% of about 800,000 geese wintering in Western Europe spend the winter within The Netherlands (fig. 1). These birds feed to a large extent on farmland (pasture, winter wheat) and cause damage in a number of cases. The annual compensation paid by the government for geese damage has risen dramatically from Dfl. 5000 in 1974 to Dfl. 2,700,000 in 1986. This increase is due to the number of geese, which has gone up spectacularly since their low in the sixties, as well as to the greater vulnerability of today's farming practices. Hunting is quite excessive as a consequence of using live decoys; it is estimated that about 60,000 geese where shot in selected areas in winter 1985/86. The Netherlands has an important international responsibility for an appropriate conservation and management of geese, also stressed by international conventions ratified by The Netherlands. The authors plea for the creation of feeding zones, where geese are left in peace. Compensation and necessary measures should be arranged between the government and the farmers concerned. Some suggestions are made for integration of geese feeding into farming. The use of live decoys in hunting should be banned.

Drs. E. R. Osieck,
Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels,
Driebergseweg 16C,
3708 JB Zeist.

Drs. C. N. de Vries,
Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland,
Noordereinde 60,
1243 JJ 's-Graveland.